

[DOI:10.26104/NNTIK.2023.87.59.065](https://doi.org/10.26104/NNTIK.2023.87.59.065)

Жороева Р.

**БОЛОЧОК МУГАЛИМДЕРДИ МЕКЕНЧИЛДИККЕ
ТАРБИЯЛООГО ДАЯРДООНУН МАЗМУНУ**

Жороева Р.

**СОДЕРЖАНИЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
К ПАТРИОТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ**

R. Zhoroeva

**THE CONTENT OF THE PREPARATION OF FUTURE
TEACHERS FOR PATRIOTIC EDUCATION**

УДК: 378.14.015.62

Окуу процесси студенттерге мекенчилдик тарбия берүүдө чоң мүмкүнчүлүктөргө ээ. Педагогикалык окуу жайларда мекенчилдик тарбия берүүнүн мазмунун аныктоодо болочок педагогдордун көңүлүн мекенчилдик тарбия берүү проблемаларына, аларды чечүү жолдоруна жана каражаттарына, балдар менен иштөөдө мекенчилдик тарбиянын милдеттерин натыйжалуу чечүү үчүн зарыл болгон маалыматтарды камтыган булактарга басым жасоо, ошол эле учурда бир катар педагогикалык позицияларды жетекчиликке алуу маанилүү. Студенттерди мекенчилдикке тарбиялоонун башкы жана зарыл педагогикалык каражаты болуп студенттердин өз өлкөсүнүн жыргалчылыгы үчүн материалдык жана руханий продуктуларды жаратууга, анын кудуретин өнүктүрүүгө жана чыңдоого багытталган чыгармачыл, мотивацияланган трансформациялык социалдык маанилүү иш-чаралар саналаары анык. Мындай иш-чараларды уюштуруу жогоруда белгиленген ар кандай комплекстүү жана жеке каражаттарды, технологияларды, формаларды жана методдорду, ыкмаларды жана техникаларды, маалымат булактарын негиздүү тандоону жана пайдаланууну камсыз кылат.

Негизги сөздөр: окуу процесси, студенттер, мекенчилдик, тарбия берүү, каражаттар, технологиялар, формалар, методдор, педагогикалык каражаттар.

Учебный процесс имеет большой потенциал в патриотическом воспитании студентов. При определении содержания патриотического воспитания в педагогических учебных заведениях важно акцентировать внимание будущих педагогов на проблемах патриотического воспитания, путях и средствах их решения, источниках, содержащих информацию, необходимую для эффективного решения задач патриотического воспитания в работе с детьми, при этом руководствуясь рядом педагогических позиций. Очевидно, что главным и необходимым педагогическим средством патриотического воспитания студентов являются творческие, мотивированные трансформационные социально-значимые мероприятия, направленные на создание материальных и духовных продуктов для блага своей страны, развитие и укрепление ее могущества. Организация такой деятельности обеспечивает обоснованный выбор и использование различных комплексных и индивидуальных средств, технологий, форм и методов, приемов и приемов, источников информации, установленных выше.

Ключевые слова: учебный процесс, студенты, патриотизм, воспитание, средства, технологии, формы, методы, педагогические средства.

The educational process has great potential in the patriotic education of students. When determining the content of patriotic education in pedagogical educational institutions, it is important to focus the attention of future teachers on the problems of patriotic

education, ways and means of solving them, sources containing information necessary for the effective solution of the tasks of patriotic education in working with children, while being guided by a number of pedagogical positions. It is obvious that the main and necessary pedagogical means of patriotic education of students are creative, motivated transformational socially significant events aimed at creating material and spiritual products for the benefit of their country, the development and strengthening of its power. The organization of such activities ensures the reasonable choice and use of various complex and individual tools, technologies, forms and methods, techniques and techniques, sources of information established above.

Key words: educational process, students, patriotism, education, means, technologies, forms, methods, pedagogical means.

Окуу процесси студенттерге мекенчилдик тарбия берүүдө чоң мүмкүнчүлүктөргө ээ. Педагогикалык окуу жайларда мекенчилдик тарбия берүүнүн мазмунун аныктоодо болочок педагогдордун көңүлүн мекенчилдик тарбия берүү проблемаларына, аларды чечүү жолдоруна жана каражаттарына, балдар менен иштөөдө мекенчилдик тарбиянын милдеттерин натыйжалуу чечүү үчүн зарыл болгон маалыматтарды камтыган булактарга басым жасоо, ошол эле учурда бир катар педагогикалык позицияларды жетекчиликке алуу маанилүү.

Биринчиден, окуу процессинде ишке ашырылуучу мазмунда төмөнкү элементтерди бөлүп көрсөтүү зарыл: бир бүтүн педагогикалык көрүнүш катары мекенчилдик тарбия берүү жөнүндө маалымат; максаттары, милдеттери, аны жүзөгө ашыруунун өзгөчөлүктөрү жөнүндө маалымат; өсүп келе жаткан муунда мекенчилдик сезимдерди жана сапаттарды калыптандыруу идеялары жана принциптери; билим берүү уюмунда мекенчилдик тарбия берүү маселелерин чечүү боюнча педагогдун ишинин негизги багыттарынын мүнөздөмөсү; ата-энелерди жана коомчулукту тартуу менен маалыматтык ресурстардын потенциалын жана социалдык чөйрөнүн мүмкүнчүлүктөрүн пайдаланууну камтыган балдар жана жамаат менен иштөөнүн натыйжалуу формалары, ыкмалары жана технологиялары [9, 17-б.].

Жогоруда аталган элементтердин өз ара байланышы жана өз ара көз карандылыгы студенттердин мекенчилдик тарбия берүү боюнча иш системасын толук кабылдоосун камсыз кылат.

Экинчиден, болочок педагогдорду мекенчилдик тарбияга даярдоонун мазмуну төмөнкү бөлүктөрдүн:

– өлкөнүн тарыхы, негизги тарыхый окуялар жана процесстер, дүйнөлүк тарыхтын жана цивилизациянын өнүгүшүндөгү анын ролу, ата мекендик илимдин жана искусствонун башкы жетишкендиктери, илимдин, искусствонун көрүнүктүү өкүлдөрү, саясий жана коомдук ишмерлер жөнүндө маалыматтарды; жарандарды мекенчилдикке тарбиялоо системасынын жалпы мүнөздөмөсүн, мекенчилдиктин идеяларын жана баалуулуктарын; мекенчилди жана жаранды тарбиялоонун психологиялык негиздерин камтыган *жалпы бөлүктүн*;

– региондо мекенчилдик тарбиянын негизги багыттарын жана региондук системасын ишке ашыруу жөнүндө, региондук жана жергиликтүү тарыхтын идеялары жана баалуулуктары жөнүндө, региондук өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен ар кандай курактык топтордо аларды ишке ашыруу боюнча иштин ар кандай түрлөрүн жана формаларын уюштуруу жөнүндө, өлкөнүн жана региондун ар кандай типтеги жана деңгээлдеги билим берүү уюмдарында мекенчилдик тарбиянын милдеттерин чечүүнүн мыкты тажрыйбалары жөнүндө маалыматтарды болжолдогон *жеке бөлүктүн*;

– окуучулардын конкреттүү топторунун мекенчилдикке тарбиялоо маселелерин чечүүнүн атайын маалыматтары жана жеке технологиялары; балдар жана ата-энелер, коомчулук жана социалдык чөйрө менен иштөөнүн кыйла натыйжалуу формалары жөнүндө суроо-талабы менен аныкталуучу *бирдиктүү бөлүктүн* өз ара байланышын болжолдоого тийиш.

Үчүнчүдөн, мекенчилдик тарбия берүүнүн мазмуну студент келечекте иштей турган курактык топтун өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен оңдолуп, толукталууга, ошондой эле үй-бүлөнү, социалдык чөйрөнү, билим берүү уюмунун чөйрөсүн, региондун социалдык, маданий, өндүрүштүк чөйрөсүнүн объектилерин билим берүү процессине киргизүү ыкмаларын ачып берүүчү маалыматтарды камтууга тийиш.

Төртүнчүдөн, мекенчилдик тарбиянын негиздери жөнүндө теориялык маалыматты айкалыштыруу жана өткөн муундардын социалдык-баалуу тажрыйбасын жалпылоо зарыл, аны өз өлкөсү жана кичи мекени менен сыймыктануу сезимин калыптандыруу үчүн негиз катары колдонуу максатка ылайыктуу. Бул студенттерге мекенчилдик тарбия берүү боюнча педагогдун ишинин өзгөчөлүктөрү жөнүндө түшүнүк алууга гана эмес, өсүп келе жаткан муундарды өз мисалында тарбиялоо үчүн өз өлкөсүнүн жаранынын жүрүм-турум үлгүлөрүн камтыган баалуулук-мотивациялык базаны түзүүгө мүмкүндүк берет. Мындан тышкары, мекенчилдик тарбиянын айрым маселелерин чечүү боюнча алдынкы педагогикалык тажрыйбаны теориялык жоболорду иш жүзүндө тастыктоо; бо-

лочок педагогдорду реалдуу педагогикалык процесстин шарттарында эң натыйжалуу жана апробацияланган формалар жана технологиялар менен тааныштыруу үчүн колдонуу максатка ылайыктуу.

Бешинчиден, жогорку окуу жайдын окуу процессинде болочок педагогдорду мекенчилдикке тарбиялоого даярдоонун мазмунун аныктоодо төмөнкүлөрдү эске алуу зарыл:

– студенттерде баалуулук-мотивациялык жана маалыматтык базаны түзүүгө багытталган бир катар окуу дисциплиналарынын жана атайын курстардын мүмкүнчүлүктөрү, М.: «Кыргызстандын тарыхы», «Кыргыз тили жана адабияты»; «Мекен таануу» ж.б.;

– психологиялык-педагогикалык окуу дисциплиналарынын, окуу же өндүрүштүк практиканын айрым темаларды, тапшырмаларды, иштин түрлөрүн пайдалануу жана ишке ашыруу бир жагынан, болочок педагогдордун мекенчилдик сезимдерин жана сапаттарын өнүктүрүүгө көмөктөшүүчү мүмкүнчүлүктөргө ээ, экинчи жагынан алар балдар менен иштөөдө мекенчилдик тарбиялоо милдеттерин чечүүдө өздөрүнүн кесиптик ишинде ишке ашыра ала турган иш-аракеттердин үлгүсүн көрсөтүүчү мүмкүнчүлүктөрүнө ээ.

Алтынчыдан, болочок педагогдорду мекенчилдик тарбия берүү маселелерин чечүүгө даярдоонун мазмунунун элементтери бардык окуу дисциплиналары боюнча бөлүштүрүлүүгө жана окуу процессинде окуу сабактарынын системасы, өз алдынча иш жана практика мезгилиндеги иш аркылуу ишке ашырылууга тийиш. Бул үчүн окуу планына киргизилген ар бир дисциплинанын жана практиканын потенциалын пайдалануу бул проблеманы чечүүдө комплекстүү мамилени камсыз кылат жана даярдоону атайын ушул окуу дисциплиналары үчүн арналган алкактар менен чектебейт, ошондой эле студенттерге ар кандай кырдаалдарда, анын ичинде мындай мүмкүнчүлүктөргө ээ болгон мекенчилдик тарбия берүү маселелерин чечүүнүн мисалдарын көрсөтүүгө мүмкүндүк берет [1, 67-б.].

Болочок педагогдорго мекенчилдик тарбия берүү маселелерин чечүүдө окуу процессинин потенциалын ишке ашыруу үчүн төмөнкүлөр зарыл:

– ар бир окуу дисциплинасын окуп-үйрөнүүдө студенттердин мекенчилдик сапаттарын тарбиялоого көмөктөшүүчү билимдерин, билгичтиктерин, иш ыкмаларын аныктоо;

– окуу материалынын мазмунундагы адеп-ахлактык, баалуулук аспектилери аныктоо, студенттерди жеке жана кесиптик тажрыйбасынын позициясынан түшүнүүгө тартуу;

– окуу материалын изилдөөнү уюмдун, шаардын, өлкөнүн иштери, турмушу, окуялары менен байланыштыруу;

– окуу сабактарында уюмда, шаарда, өлкөдө, студенттердин ишмердүүлүгүндө жана мамилелеринде болуп жаткан окуяларга адеп-ахлактык баа берүү

жагдайларын түзүү;

– окуучулардын адеп-ахлактык жана мекенчилдик баалуулуктарды өздөштүрүүсү практикалык тапшырмаларды аткаруу жана практикалык-багытталган проблемаларды чечүү менен коштолууга тийиш;

– өз өлкөсүнүн кызыкчылыктарын коргогон, мекенчилдиктин баалуулуктарын пропагандалаган адамдын активдүү позициясын калыптандырган субъектиге багытталган технологияларды, изилдөөчүлүк, дискуссиялык педагогикалык каражаттарды, долбоордук ишти пайдаланууну кароо;

– студенттерде мекенчилдик жана жарандык сезимдерди, балдарга гумандуу мамиле кылууну жана кесипке кызыгууну калыптандырууга мүмкүндүк берген адистерди, кадыр-барктуу жана эмгек сиңирген адамдарды, педагогдорду сабактарга тартуу;

– жеке билим берүү ишин долбоорлоодо окуучуларды педагогикалык иш үчүн зарыл болгон адеп-ахлактык жана мекенчилдик сапаттарды калыптандыруу маселелерин чечүүгө шыктандыруу [2, 3-б.].

Бир катар сабактарды өткөрүү методикасы мекенчилдик тарбия берүүнүн мүмкүн болгон вариантын, жаш адамдарды жана балдарды тарбиялоодо зарыл болгон ыкмаларды, методикалык ыкмаларды жана технологияларды көрсөтүүгө тийиш.

– Мекенчилдик тарбия берүү проблемасынын актуалдуулугун эске алуу менен практикалык багыттагы атайын курсту, балдарды мекенчилдикке тарбиялоо маселелерин камтыган бир катар окуу дисциплиналары боюнча конкреттүү темаларды киргизүү максатка ылайыктуу. Бул тема боюнча материалдарды иштеп чыгууну студенттердин жана педагог-практиктердин биргелешкен иш-аракетинде уюштуруу максатка ылайыктуу болуп саналат [8, 42-б.].

Окуучуларды мекенчилдик жактан тарбиялоодо педагогикалык, окуу жана өндүрүштүк практиканын чоң мүмкүнчүлүктөрү бар.

Анын натыйжалуулугун камсыз кылуучу негизги шарт болуп окуучуларды мекенчилдикке тарбиялоодо пайдаланылуучу педагогикалык каражаттардын жана мекенчилдикке тарбиялоону уюштуруудагы болочок педагогдордун практикалык ишинин өз ара байланышы саналат.

Эгерде студенттердин практикалык иши изилдөөчүлүк мүнөзгө ээ болсо, балдарды мекенчилдикке тарбиялоону уюштуруунун педагогикалык көндүмдөрүн өздөштүрүү процессинин максаттуулугу күчөйт. Ушуга байланыштуу, студенттерге изилдөө тапшырмаларын аткарууну, мисалы, балдардын белгилүү бир тобунда мекенчилдик сапаттардын калыптануу деңгээлин аныктоону, эң актуалдуу маселени жана аны чечүү жолдорун аныктоону сунуш кылуу зарыл. Айрым студенттер практиканын алкагында мекенчилдик тарбия берүү проблемалары боюнча курстук жана квалификациялык иштерди аткаруу үчүн материал-

дарды чогулта алышат.

Студенттердин илимий-изилдөөчүлүк иштери аларда мекенчилдик тарбия берүүнүн натыйжалуу каражаты жана окуучуларды мекенчилдикке тарбиялоонун проблемаларын чечүүнүн жаңы идеяларынын жана ыкмаларынын маанилүү булагы боло алат. Студенттердин илимий-изилдөө иш-аракеттери аларды мекенчилдикке тарбиялоонун эффективдүү каражаты жана жаңы идеялардын жана балдарды мекенчилдикке тарбиялоо маселелерин чечүүнүн жолдорунун маанилүү булагы боло алат. Студенттердин илимий чыгармачылыгы аларды окуп жаткан предметине тиешелүү илимий маселелерди чечүүгө да, жаштарды жана балдарды тарбиялоонун актуалдуу проблемаларын, анын ичинде адеп-ахлактык, мекенчилдик жана жарандык сапаттарды тарбиялоо менен байланышкан маселелерди изилдөөгө тартууну камтыйт [3, 174-б.].

Студенттерди мекенчилдикке тарбиялоо жана алардын мекенчил окуучуларды даярдоосу боюнча максаттуу ишти уюштуруу билим берүү процессинин бардык субъекттеринин атайын көңүлүн, окуудан тышкары убакта бирдиктүү концептуалдык негиздерде алардын аракеттеринин макулдашуусун талап кылат. Ушуга байланыштуу билим берүү ишин уюштуруу программасын иштеп чыгуу максатка ылайыктуу. Болочок педагогдорду тарбиялоонун программалык документтерин түзүү процесси болочок педагогдун инсандыгын калыптандырууга билим берүү ресурстарынын таасирин жогорулатууга кызыкдар болгон билим берүү процессинин бардык субъекттеринин күч-аракеттерин бириктирүүгө мүмкүндүк берет; билим берүү уюмдарында жана студенттик топтордо тарбия ишин уюштуруучулардын аракеттеринин ырааттуулугун жана үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылат. Мындай документтер жогорку окуу жайларынын тарбия иштерин уюштуруучуларынын, кураторлорунун, окутуучуларынын ишинде жол көрсөтүүчү жана жардамчы болуп саналат [5, 211-б.].

Окуучуларды социалдык практиканын ар кандай түрлөрүнө киргизүү аркылуу коомдук маанилүү иштин социалдык тажрыйбасын өнүктүрүү мекенчилдик тарбия берүү маселелерин чечүүгө өбөлгө түзөт:

– социалдык маанилүү акциялар жана кыймылдар;

– коомдук уюмдар, волонтердук кыймылдар;

– кайрымдуулук иштер;

– айлана-чөйрөнү коргоо;

– педагогикалык клубдарды, жамааттарды уюштуруу;

– мектеп окуучулары жана мектепке чейинки билим берүү уюмдарынын тарбиялануучулары үчүн мекенчилдик мазмундагы майрамдык иш-чараларды уюштуруу;

– педагогикалык топторду түзүү ж.б.

Жарандык-мекенчилдик жана руханий-адептик

сапаттарды тарбиялоого олуттуу таасир тийгизген мекенчилдикке тарбиялоонун комплекстүү жана кыйла натыйжалуу каражаттары:

– *ыктыярдуу иш-чара* – колдоого жана жардамга муктаж болгондорго эмоционалдык-инсандык мамилеге негизделген ыктыярдуу кайрымдуулук жардам.

Студенттик өз алдынча башкаруу – студенттик жамааттын жашоосун уюштуруунун демократиялык формасы, ал топтук максаттарга жетүү үчүн чечимдерди кабыл алууда жана ишке ашырууда студенттердин өз алдынчалыгын өнүктүрүүнү болжолдойт. Бул студенттер коомдук иш-аракеттерди, бардык жамааттык иш-чараларды, майрамдарды өздөрү пландаштырышат, уюштурушат, жыйынтыкташат жана баалашат дегенди билдирет. Студенттик өз алдынча башкаруу окуучулардын субъекттик позициясын калыптандырууга, активдүүлүктү, жоопкерчиликти өнүктүрүүгө, жеке тажрыйбасынан балдарды мекенчилдикке тарбиялоо үчүн зарыл болгон технологияларды өздөштүрүүгө мүмкүндүк берет [4, 71-б.].

Мекенчилдик тарбиянын, жамааттык социалдык маанилүү ишмердүүлүктүн ар бир формасы студенттик өз алдынча башкаруунун формасы болууга тийиш. Ушул учурда гана студенттер өздөрү мекенчилдик тарбиянын уюштуруучулары, адеп-ахлактык, мекенчилдик жана жарандык идеяларды алып жүрүүчүлөр жана пропагандисттер боло алышат.

коомдук уюмдар. Студенттер менен тарбиялык иштерди уюштурууда ар кандай жаштар коомдук уюму өз алдынча социалдык институт болгондугуна байланыштуу, анын жогорку окуу жайдын жашоосуна катышуусу ошол уюмдун мүчөлөрүнүн эркинин негизинде гана ишке ашырыла тургандыгын унутпоо керек [7, 14-б.].

Ошол эле учурда тарбиялык максаттардын жаштардын коомдук уюмдарынын гуманисттик багыттагы максаттары менен дал келиши алар менен кызматташууга жана жаштарды мекенчилдикке тарбиялоо маселелерин биргелешип чечүүгө мүмкүндүк берет.

Болочок педагогдорду мекенчилдикке тарбиялоонун натыйжалуулугун жогорулатуу жана жогорку кесиптик билим берүү уюмдарында окуучуларды өлкөнүн жараны жана мекенчили катары тарбиялоого даярдоо төмөнкү шарттарды камсыз кылууну карайт:

– билим берүү процессинин субъекттеринин, социалдык өнөктөштөрдүн, коомдук уюмдардын өкүлдөрүнүн катышуусу менен студенттерди мекенчилдикке тарбиялоо системасын долбоорлоо; долбоорлоонун натыйжаларын билим берүү уюмунун негизги билим берүү программасында, факультеттин, студенттик топтун тарбия иштеринин программала-

рында, окуу дисциплиналары боюнча жумушчу программаларында, кафедранын, окутуучулардын, насаатчылардын иш программаларында жана пландарында чагылдыруу;

– билим берүү уюмунун окутуучуларынын жана кызматкерлеринин жамаатында болочок педагогдорду мекенчилдикке тарбиялоо жана аларды балдар чөйрөсүндө бул ишти уюштурууга даярдоо боюнча максатка багытталган иштин маанилүүлүгү жөнүндө активдүү коомдук пикирди түзүү;

– жогорку окуу жайдын окутуучуларынын болочок педагогдорго мекенчилдик тарбия берүүнүн заманбап ыкмаларын, технологияларын жана формаларын, маалыматтык булактарды пайдалануу ыкмаларын өздөштүрүүсү;

– социалдык маанилүү ишти уюштурууда, волонтердук отряддарды, жарандык жана мекенчилдик багыттагы коомдук бирикмелерди жана уюмдарды түзүүдө студенттик демилгелерге дем берүү жана колдоо көрсөтүү;

– студенттерди балдарды жана жаштарды мекенчилдикке тарбиялоого даярдоону илимий-методикалык жактан камсыздоо;

– жаш муундарды мекенчилдикке тарбиялоо проблемаларын чечүүдө билим берүү жана коомдук уюмдар менен социалдык байланыштарды, өнөктөштүктү өнүктүрүү;

– студенттерди жана окуучуларды мекенчилдикке тарбиялоонун тажрыйбасын жана мыкты жетишкендиктерин изилдөө жана жайылтуу [6, 49-б.].

Адабияттар:

1. Аронов А.А. Воспитывать патриотов. Книга для учителя. - М.: Просвещение, 1989. - 172 с.
2. Байгазиев, С. Жаш муундарды рухий-адептик жана патриоттук жактан тарбиялоо концепциясы // Кут Билим. - Бишкек, 2013.
3. Васютин Ю.С. Военно-патриотическое воспитание: теория, опыт. - М., 1984. - 316 с.
4. Выршиков А.Н. Патриотическое воспитание молодежи в современном российском обществе. - Волгоград, 2006. - 172 с.
5. Дьяченко В.В. Теория и практика патриотического воспитания учащихся в современной России. - М., 2001. - 396 с.
6. Лосев А.Ф. Родина. Патриотизм: общероссийский и национальный. Истоки. Сущность. Типология. - М., 1996. - 157 с.
7. Основы военно-патриотического воспитания: учебное пособие для студ. пед. инст. / Под ред. Г.В. Средина. - М.: Просвещение, 1998.
8. Снопко И.М. Комплексный характер работы по патриотическому воспитанию учащихся ССУЗов // Педагогические науки. - М., 2004. - №4(8). - С. 41-46.
9. Журавская Т.В. Патриотическое воспитание: Нормативные правовые документы. - М.: Сфера, 2006. - 96 с.